

ชื่อผลงานวิจัย (ไทย)

คู่มืองานสุขอนามัยเพื่อประชาชนริมคลองแสนแสบ

ชื่อผลงานวิจัย (อังกฤษ)

The Manual's Good Health and Good Hygiene for People around SaenSaeb Canel

ชื่อนักวิจัย

รองศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ ชิตพงศ์

ปีที่ผลงานวิจัยเสร็จ

2555

ประเภทของงานวิจัย

อื่นๆ

บทคัดย่อ

การสร้างคู่มืองานสุขอนามัยเพื่อประชาชนริมคลองแสนแสบ เป็นการพัฒนาต่อยอดจากโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยของชุมชนบริเวณริมคลองแสนแสบ ในระยะที่ 1 โดยรวบรวมข้อมูลและประเด็นความรู้ที่ได้ มาเป็นฐานข้อมูลหลักในการสร้างสรรค์ผลงาน ซึ่งการกำหนดประเด็นหัวข้อในคู่มือที่สร้างขึ้นนี้เป็นการประมวลความคิดเห็นจากพยาบาลสังกัดศูนย์บริการสาธารณสุข กรุงเทพมหานคร ที่มีพื้นที่รับผิดชอบตลอดริมคลองแสนแสบ โดยมี 4 ประเด็นหลักในการนำเสนอ ความรู้เกี่ยวกับคลองแสนแสบสุขอนามัยทางกายที่ประชาชนริมคลองแสนแสบพึงปฏิบัติ สุขอนามัยทางใจที่ประชาชนริมคลองแสนแสบพึงรู้ และข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสาธารณสุขที่รับผิดชอบตลอดคลองแสนแสบ ซึ่งจัดทำสื่อเผยแพร่ออกมาใน 2 รูปแบบ คือ แบบหนังสือสิ่งพิมพ์ และแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ โดยมีการปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญก่อนนำไปเผยแพร่ จากการสำรวจความพึงพอใจที่มีต่อคู่มือที่เป็นสื่อเผยแพร่ในทั้ง 2 รูปแบบ พบว่า ค่าเฉลี่ยของความพึงพอใจที่มีต่อหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ มีมากกว่าหนังสือสิ่งพิมพ์เล็กน้อย และค่าการกระจายตัวของความพึงพอใจอยู่ในระดับต่ำกว่า แบบหนังสือสิ่งพิมพ์เล็กน้อย ซึ่งค่าเฉลี่ยของด้านการนำไปใช้ประโยชน์มีค่าเฉลี่ยที่สูงกว่าด้านรูปแบบการนำเสนอในทุกแบบ ความพึงพอใจที่มีต่อคู่มือที่เป็นแบบหนังสือสิ่งพิมพ์ และ/หรือแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ในด้านรูปแบบการนำเสนอ และการนำไปใช้ประโยชน์เมื่อเทียบเกณฑ์อยู่ในระดับ พึงพอใจมากที่สุด โดยเฉพาะการนำคู่มือที่สร้างขึ้นนี้ได้รับการรับรองการนำไปใช้ประโยชน์เพื่อเป็นการสาธารณสุข และการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทางตรงและทางอ้อมกับคลองแสนแสบได้ตระหนักและปฏิบัติตัวอย่างถูกหลักสุขอนามัยอย่างเหมาะสมต่อไป

คำสำคัญ

คลองแสนแสบ , สุขอนามัย , คู่มือ

ความเป็นมา/หลักการและเหตุผล

ลำน้ำคลองแสนแสบได้รับใช้ประชาชนริมสองฝั่งคลองทั้งทางด้านการใช้อุปโภคบริโภค การคมนาคมขนส่ง รวมทั้งเป็นแหล่งรับภาระบายของเสียจากกิจกรรมต่างๆ สายน้ำแห่งนี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงในทางลบที่ละน้อย เป็นผลมาจากการสะสมของเสียตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับคลองแสนแสบนั้นมีความเห็นห่างกันมากขึ้นเรื่อยๆ โดยการขยายตัวของสังคมเมืองจากจุดศูนย์กลางเป็นปัจจัยหนึ่งนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น อันก่อให้เกิดปัญหาทางด้านสุขอนามัยแบบใหม่ๆ ตามการเปลี่ยนแปลงในการดำรงชีวิตในแต่ละเวลาและบริบทของสังคม ดังนั้นความใส่ใจทางด้านสุขภาพและสุขภาวะที่มาจาก การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีมากขึ้น ที่เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมรอบตัว การศึกษาสภาวะทางด้านสุขอนามัยของประชาชนริมคลองแสนแสบตั้งแต่อดีต จวบจนปัจจุบันจึงสะท้อนถึงรูปแบบปัญหา, การบริการ, การแก้ไข ในแต่ละยุคสมัย ที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง และสามารถเชื่อมโยงความเป็นมาและเป็นไปได้อย่างดีเยี่ยม ซึ่งในปัจจุบันเป็นที่ทราบกันเป็นอย่างดีว่าปัญหามลพิษเป็นปัญหาใหญ่ และต้องได้รับการแก้ปัญหาอย่างเร่งด่วน ตลอดลำคลองแสนแสบเป็นแหล่งที่มีมลพิษทั้งทางน้ำ, ทางอากาศ และทางเสียง ตามบริบทของสังคมที่อยู่ริมคลองแสนแสบแต่ละช่วงพื้นที่ อันเป็นต้นเหตุของการเกิดปัญหาทางด้านสุขอนามัยต่างๆ แตกต่างกันไป โดยงานวิจัยในปีแรกนั้นเป็นการศึกษาข้อมูลทั่วไป

ซึ่งสามารถแบ่งกลุ่มศึกษาทางด้านสุขอนามัยออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ๆ คือ สังคมเมือง (ไม่มีการนำน้ำในคลองแสนแสบมาใช้ในชีวิตประจำวัน) และสังคมชนบท (มีการนำน้ำในคลองแสนแสบมาใช้ในชีวิตประจำวันบ้าง) รูปแบบทางการเสนอผลการสำรวจของแต่ละสังคมจึงนำเสนอในจุดที่แตกต่างกัน ซึ่งในลำดับแรก การศึกษาอัตราการเกิดโรคของแต่ละช่วงพื้นที่เป็นอย่างไร เป็นโรคที่มีความสัมพันธ์กับน้ำในคลองมากน้อยเพียงใด เป็นสิ่งที่บอกความสัมพันธ์ระหว่างคนกับน้ำในคลองในช่วงเวลาปัจจุบันได้เป็นอย่างดี แต่ทั้งหมดของงานวิจัยฉบับแรกได้เน้นถึงสุขอนามัยของประชาชนที่อาศัยริมคลองแสนแสบ ที่ได้รับอิทธิพลจากมลภาวะที่เกิดขึ้นในคลองแสนแสบ และประชาชนที่อาศัยพื้นที่ที่น่าจะได้รับผลกระทบจากมลภาวะ จากสภาพแหล่งกำเนิดมลพิษในช่วงเวลาที่ผ่านมามาจนถึงปัจจุบัน อันเป็นตัวชี้ความน่าจะเป็นที่จะก่อให้เกิดความไม่สบายอารมณ์ที่อยู่ภายใต้จิตใจของประชาชนที่อาศัยริมคลองได้ สภาพความไม่น่าดูของลำคลอง กลิ่นที่เหม็นเกินบรรยาย เสียงดังรบกวนจากยานพาหนะในคลอง สิ่งเหล่านี้เป็นตัวกระตุ้นอย่างดีกับอารมณ์ ของคนในสังคมเมือง และในอีกสังคมหนึ่งที่มีการทำการเกษตรกรรมเป็นหลัก หรือสังคมชนบท ปัญหาสภาพน้ำในคลองดังกล่าวข้างต้นต่างกั้นสิ้นเชิง ปัญหาสุขอนามัยจึงแตกต่างกันด้วย สภาพแหล่งน้ำอาจไม่ใช่ปัญหาหลัก แต่ระบบสาธารณสุขโรค และการบริการสาธารณสุข เป็นปัญหาหลักแทน ทั้งนี้เนื่องจากสภาพสังคมที่ต่างกันสุดขั้ว แม้ห่างจากเขตกรุงเทพมหานครไม่กี่กิโลเมตรก็ตาม ด้วยความเจริญทางสิ่งก่อสร้าง การสาธารณสุขโรค และด้านต่างๆ ยึดหลักทางการคมนาคมทางบกเป็นหลัก การศึกษางานวิจัยฉบับนี้คาดว่าสามารถบอกความแตกต่างของสุขอนามัยของประชชนในแต่ละพื้นที่ที่คลองแสนแสบไหลผ่านได้เป็นอย่างดี พร้อมกับเป็นแนวทางในการศึกษาที่ลงลึกเจาะเฉพาะพื้นที่ต่อไป โดยเนื้อหาที่กล่าวต่อไปในบทของการสำรวจข้อมูล เป็นข้อมูลจากอดีตถึงปัจจุบันของแหล่งที่มีผลทำให้น้ำเน่าเสีย และเหม็น, สภาพทางกายภาพและชีวภาพของน้ำและบริบทต่างๆ ริมคลองแสนแสบ, ข้อมูลทางสุขอนามัยของกลุ่มคนริมคลองแสนแสบ และแนวทางแก้ไขปัญหาน้ำนำมาใช้ โดยเสนอภาพรวมของสุขอนามัย และแนวทางในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นตลอดริมคลองแสนแสบ ดังนั้นในปีที่ 2 นี้ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสุขอนามัยที่ควรพึงปฏิบัติ ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับคลองแสนแสบโรคต่างๆ ที่มีโอกาสเกิดขึ้นได้ และสิ่งมีผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจ ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากการวิจัยในปีแรก ได้คัดเลือกข้อมูลที่เป็นประเด็นเด่นและสำคัญจากการสำรวจความคิดเห็นจากผู้สัมผัสใกล้ชิดกับประชาชนริมคลองแสนแสบเป็นอย่างดี คือ กลุ่มพยาบาลเยี่ยมบ้าน และกลุ่มพยาบาลโรงเรียน เป็นข้อมูลที่ชี้้นำการสร้างหัวข้อในคู่มือที่ต้องการสร้างเพื่อเผยแพร่เกร็ดความรู้ที่ได้ศึกษาค้นคว้า

มาในปีแรก ในรูปแบบสรุปให้อ่านง่ายและเข้าถึงประชาชนทุกกลุ่มได้ โดยใช้สื่อทางข้อมูลตัวอักษรและรูปภาพ ในรูปแบบสิ่งพิมพ์และหนังสืออิเล็กทรอนิกส์

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อรวบรวมข้อมูลทั่วไปของคลองแสนแสบและปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนริมคลองแสนแสบทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ
2. เพื่อออกแบบการสร้างและพัฒนาคู่มือที่ดีและเหมาะสม เพื่อใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในแต่ละพื้นที่ริมคลองแสนแสบทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ
3. เพื่อวัดและประเมินผลของการตอบรับคู่มือที่สร้างขึ้นเพื่อไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในแต่ละพื้นที่ริมคลองแสนแสบทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ

วิธีการวิจัย

1. การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นข้อมูลเบื้องต้น
2. กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
3. กำหนดและสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพ ปัญหา ความต้องการ และข้อเสนอแนะ ในเนื้อหาที่ต้องการถ่ายทอดผ่านคู่มือ
4. ตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพ ปัญหา ความต้องการ และข้อเสนอแนะ ในเนื้อหาที่ต้องการถ่ายทอดผ่านคู่มือโดยผู้เชี่ยวชาญด้านเครื่องมือ
5. ปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ
6. เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพ ปัญหา และข้อเสนอแนะ ในเนื้อหาที่ต้องการถ่ายทอดผ่านคู่มือ
7. วิเคราะห์ข้อมูล โดยประมวลสภาพ ปัญหา และข้อเสนอแนะ ในเนื้อหาที่ต้องการถ่ายทอดผ่านคู่มือ
8. ศึกษาวิธีการสร้างคู่มือแบบเอกสาร และแบบอิเล็กทรอนิกส์
9. สร้างคู่มือที่ใช้ในงานวิจัย
10. นำร่างคู่มือที่ได้ไปตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ
11. แก้ไขและปรับปรุงร่างคู่มืองานสุขอนามัยเพื่อประชาชนริมคลองแสนแสบเพื่อให้ได้คู่มือที่สมบูรณ์
12. การทดลองใช้และเก็บรวบรวมข้อมูลสำรวจความพึงพอใจ
13. วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา

กลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ตามจุดประสงค์

กลุ่มที่ 1 จุดประสงค์เพื่อระดมความคิดเห็นทางเนื้อหาสำหรับการสร้างคู่มือ คือ กลุ่มพยาบาลสังกัดศูนย์บริการสาธารณสุข กรุงเทพมหานคร หรือสังกัดสาธารณสุขอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทราที่มีเขตพื้นที่รับผิดชอบตลอดริมคลองแสนแสบ

กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย พยาบาลสังกัดศูนย์บริการสาธารณสุขที่ 2, 5, 10, 16, 21, 25, 37, 43, 44, 50, 56, 64 และ 68 จำนวน 100 คน

กลุ่มที่ 2 จุดประสงค์เพื่อสำรวจความพึงพอใจต่อคู่มือที่สร้างขึ้น คือ กลุ่มประชาชนที่อาศัย หรือมีกิจกรรมประจำวันริมคลองแสนแสบ ได้แก่ ครู อาจารย์ นักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไป

กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย ประชาชน ครู อาจารย์ นักเรียน และนักศึกษาที่อยู่บริเวณริมคลองแสนแสบในช่วงระหว่างห้างสรรพสินค้าเดอะมอลล์ สาขาบางกะปิ ถึง ถนนวงแหวนกาญจนาภิเษก รวมจำนวน 200 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามปลายเปิด ซึ่งสอบถามความต้องการให้ความรู้เกี่ยวกับสุขอนามัยกับประชาชนทั่วไปและนักเรียน นักศึกษา ในสถานศึกษา ที่อยู่บริเวณริมคลองแสนแสบ รวมถึงข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับคลองแสนแสบที่ต้องการทราบ

แบบสอบถามความพึงพอใจ เป็นคำถามที่แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบเลือกตอบ (Checklist)

ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับความน่าสนใจ และความรู้ที่ได้จากคู่มือที่สร้างขึ้น ในรูปแบบหนังสือสิ่งพิมพ์ และหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ในเชิงเนื้อหา รูปแบบ และรูปลักษณะ

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะคำถามแบบปลายเปิด

ผลการวิจัย

ผลการสำรวจข้อมูลความคิดเห็นจากแบบสอบถามปลายเปิด เพื่อเป็นข้อมูลนำมาพัฒนาคู่มืองานสุขอนามัยเพื่อประชาชนริมคลองแสนแสบ ให้ประมวผลได้ดังภาพประกอบ 1 - 3 โดยความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับคลองแสนแสบที่ต้องการถ่ายทอดผ่านการศึกษาในโรงเรียนและชุมชน ได้แก่ ประวัติความเป็นมา ลักษณะทางกายภาพ การจราจรทางน้ำ ประโยชน์ ทศนิยมภาพ คุณภาพน้ำ และการบำบัดน้ำเสีย เป็นต้น โดยส่วนใหญ่เน้นเรื่องการบำบัดน้ำเสียและการอนุรักษ์ พื้นฟูคุณภาพน้ำ ส่วนความรู้เกี่ยวกับสุขอนามัยด้านร่างกายที่ต้องการถ่ายทอดผ่านการศึกษาในโรงเรียนและชุมชน ที่เหมือนกันส่วนใหญ่ ได้แก่ สุขบัญญัติ โรคระบาด โรคที่มากับน้ำท่วม ยาเสพติด การออกกำลังกาย โภชนาการ การปฐมพยาบาลเบื้องต้น ไข้เลือดออก ขณะที่ความรู้เกี่ยวกับสุขอนามัยด้านร่างกายที่ต้องการถ่ายทอดผ่านการศึกษาในโรงเรียนโดยเฉพาะ เป็นเรื่องของเพศศึกษา และอนามัยปากและฟัน แต่ในกรณีของความรู้เกี่ยวกับสุขอนามัยด้านร่างกายที่ต้องการถ่ายทอดไปยังประชาชนทั่วไปโดยเฉพาะนั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับโรคเรื้อรัง และการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุเป็นหลัก ความรู้เกี่ยวกับสุขอนามัยด้านจิตใจที่ต้องการถ่ายทอดผ่านการศึกษาในโรงเรียนและชุมชนร่วมกัน คือ การฝึกสมาธิ ศีลธรรม จริยธรรม ความพอเพียง สัมพันธภาพในครอบครัว ความเครียด สุขภาพจิตตามช่วงอายุ และมลพิษทางเสียง โดยเรื่องความฉลาดทางอารมณ์ ทักษะชีวิต และโรคชนสมาธิสั้นนั้นต้องการถ่ายทอดไปสู่กลุ่มนักเรียนโดยเฉพาะ ขณะที่ความต้องการให้ประชาชนทั่วไปได้รับรู้เรื่องการอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นพิเศษ

การนำเสนอผลงานเพื่อการเผยแพร่สู่สาธารณะชน ในรูปแบบคู่มืองานสุขอนามัยเพื่อประชาชนริมคลองแสนแสบ ซึ่งเป็นการรวบรวมความรู้ทางสุขอนามัยที่ควรตระหนัก โดยสำรวจมาจากกลุ่มพยาบาลจากศูนย์บริการสาธารณสุข กรุงเทพมหานคร ที่มีพื้นที่รับผิดชอบตลอดริมคลองแสนแสบ ทางกลุ่มผู้วิจัยได้พัฒนาการนำเสนอผลงานเป็น 2 รูปแบบ คือ หนังสือคู่มือที่เป็นสิ่งพิมพ์ และหนังสือคู่มือที่เป็นแบบอิเล็กทรอนิกส์ (e-Book) โดยเลือกพื้นที่สำรวจจากการสุ่ม โดยมีกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ตั้งแต่ห้างสรรพสินค้าเดอะมอลล์ สาขาบางกะปิ ถึง ถนนวงแหวนกาญจนาภิเษก ซึ่งแยกกลุ่มประเมินผลงานคู่มือในแต่ละแบบๆ ละ 100 คน รวมทั้งสิ้น 200 คน

ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างที่สำรวจได้ โดยแบ่งตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรูปแบบที่สัมพันธ์กับคลองแสนแสบ ซึ่งเมื่อจำแนกกลุ่มตัวอย่างเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มที่ได้รับหนังสือสิ่งพิมพ์ และหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-Book) จะพบว่า การเผยแพร่หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-Book) ส่วนใหญ่ผู้ที่ได้รับการเผยแพร่เป็นเพศหญิง อายุประมาณ 40-60 ปี ขณะที่การเผยแพร่

หนังสือสิ่งพิมพ์ มีกลุ่มอายุมากกว่า 60 ปี ร่วมด้วย ทั้งนี้การเผยแพร่คู่มือทั้ง 2 รูปแบบ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเป็นครู/อาจารย์ และเป็นกลุ่มที่มีที่ทำงาน/สถานที่ศึกษาใกล้กับคลองแสนแสบ

อภิปรายผล

การศึกษาความต้องการให้ความรู้ทางด้านสุขอนามัย จากการค้นคว้าและรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องมีหลากหลายประเด็นทั้งที่มีสาเหตุที่เกิดมาจากน้ำ และมาจากมลพิษแหล่งอื่นๆ ดังนั้นการศึกษาจากผู้ที่มีความใกล้ชิด และเข้าไปสัมผัสกับประชาชนริมคลองแสนแสบทั้งในชุมชน และโรงเรียน ได้แก่ กลุ่มพยาบาลสาธารณสุข สังกัดกรุงเทพมหานคร ที่มีเขตพื้นที่รับผิดชอบติดกับคลองแสนแสบ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม ที่เป็นแนวคำถามปลายเปิด โดยได้รับคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญว่า หากเป็นคำถามปลายปิดจะเป็นการจำกัดความคิด และอาจนำไปสู่การสร้างคู่มือที่ไม่สามารถเข้าถึงปัญหาโดยรวมได้โดยตรง จึงควรใช้การรวบรวมข้อมูลจากการตอบแบบสอบถาม แล้วค่อยนำมาจัดกลุ่มเป็นประเด็นที่ต้องการนำเสนอ ซึ่งจากการรวบรวมข้อมูล ได้ประเด็นที่ต้องการนำเสนอ 4 ประเด็นใหญ่ๆ คือ ความรู้เกี่ยวกับคลองแสนแสบสุขอนามัยทางกายที่ประชาชนริมคลองแสนแสบพึงปฏิบัติ สุขอนามัยทางใจที่ประชาชนริมคลองแสนแสบพึงรู้ และข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสาธารณสุขที่รับผิดชอบตลอดคลองแสนแสบ โดยมีศูนย์บริการสาธารณสุข สังกัดกรุงเทพมหานคร และสถานีอนามัยในจังหวัดฉะเชิงเทราเป็นกำลังหลักในการเข้าถึงและดูแลประชาชนริมคลองแสนแสบ โดยขณะนี้สถานีอนามัยในจังหวัดต่างๆที่กำลังเติบโตและได้รับการพัฒนาให้เป็น “โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล” ที่ไม่เพียงแต่เปลี่ยนโฉมหน้าอาคารสถานที่ มีเครื่องมือแพทย์ใหม่ๆ และรพพยาบาลส่งต่อมาไว้ประจำเท่านั้น แต่ยังสามารถนำระบบการสื่อสารที่ทันสมัยผ่านระบบอินเทอร์เน็ตมาช่วยใช้ในการตรวจวินิจฉัยโรคได้ทันทั่วถึง โดยการเปลี่ยนโฉมครั้งนี้ไม่ใช่ต้องการให้เป็นสถานที่รักษาโรคอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังตั้งใจให้เป็นศูนย์กลางที่มีระบบบริการสุขภาพที่มีคุณภาพ ช่วยดูแลคนในชุมชนตั้งแต่แรกเกิดจนถึงระยะสุดท้ายของชีวิตด้วย [1] ดังนั้นจะพบว่าความใกล้ชิดระหว่างกลุ่มผู้ให้การพยาบาลหน่วยย่อย กับประชาชนมีความสัมพันธ์กันมากขึ้น จึงเป็นเหตุผลหลักในการเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเพื่อสร้างเป็นประเด็นหลักในการนำเสนอในคู่มืองานสุขอนามัยเพื่อประชาชนริมคลองแสนแสบ

ในแง่การพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นในกลุ่มวิชาสังคมศึกษานั้น นับว่ามีประโยชน์ต่อท้องถิ่นเป็นอันมาก ประกอบกับโครงสร้างหลักสูตรกลุ่มวิชาสังคมศึกษาก็เอื้อต่อการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่นทุกลักษณะเป็นอย่างดี อนึ่งธรรมชาติของวิชาสังคมศึกษานั้นเป็นวิชาที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคมมุ่งให้ผู้เรียนรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมเหล่านั้น ทั้งนี้เพราะผู้เรียนจะต้องเรียนรู้และเข้าใจในอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อการดำรงชีวิต ผู้เรียนจึงควรเห็นความสำคัญของการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นที่ตนอยู่ ซึ่งแต่ละท้องถิ่นมีสภาพแวดล้อมแตกต่างกันไปตามสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และสิ่งแวดล้อมอื่นๆ มองเห็นปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นโดยรวมได้อย่างแท้จริง จึงเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของบุคคลในท้องถิ่นที่จะต้องช่วยกันพัฒนาการศึกษา พัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นของตนเพื่อพัฒนาชีวิต เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมในท้องถิ่นที่ตนอยู่ การเคลื่อนไหวที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในเรื่องต่างๆนั้นก็จะเป็นไปตามสภาพสังคมที่จะมีการเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา การพัฒนาหลักสูตรเพื่อให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และความต้องการของคนในท้องถิ่น แต่ละท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ซึ่งหวังว่าการสร้างคู่มืองานสุขอนามัยเพื่อประชาชนริมคลองแสนแสบขึ้นเพื่อเป็นแรงกระตุ้น ตระหนัก ต่อการอนุรักษ์คลองแสนแสบ พร้อมทั้งปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหลักสุขบัญญัติ โดยอาจเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนในชั้นเรียน และการเรียนรู้ด้วยตนเองนอกห้องเรียน นอกจากนี้การมีคู่มือทำให้เนื้อหามีความต่อเนื่องถึงแม้จะเปลี่ยนครูผู้สอน ส่งผลให้มีการปฏิบัติที่ผิดพลาดน้อยลง [2] จากแนวทางการข้างต้นของการนำผลผลิตที่ได้จากงานวิจัยทางด้านสุขอนามัยมาปลูกฝังให้กับเยาวชนผ่านทางการศึกษา ซึ่งมีหลากหลายวิธีในการ

เข้าถึงผู้เรียน โดยการจัดทำคู่มือฉบับว่าเป็นการพัฒนาสื่อการเรียนการสอน เพื่อปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหาสาระให้เข้ากับบริบทสถานะแวดล้อมที่เป็นอยู่โดยเฉพาะ ได้แก่ การผนวกเรื่องราวทางสุขอนามัยให้มีความเกี่ยวข้องกับคลองแสนแสบ เป็นต้น ซึ่งการศึกษาที่เกิดขึ้นนี้ไม่ได้จำกัดเฉพาะในห้องเรียน หรือกลุ่มอายุเท่านั้น แต่เป็นความรู้ที่พึงตระหนักและปฏิบัติได้กับทุกคนทุกที่

ทางด้านเนื้อหาข้อมูลได้ใช้ข้อมูล ในการศึกษาโครงการศึกษาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมของชุมชนริมคลองแสนแสบ Phase I [3] เป็นฐานข้อมูลที่สำคัญทั้งทางด้านสุขอนามัยและความรู้ทั่วไปด้านอื่นๆ เกี่ยวกับคลองแสนแสบ ทั้งนี้ได้ค้นหาเพิ่มเติมในเรื่องโรคภัยไข้เจ็บที่มากับน้ำท่วม [4] ซึ่งเป็นโรคที่สอดคล้องกับโรคที่มักเกิดขึ้นได้กับประชาชนริมคลองแสนแสบที่เกี่ยวกับสุขภาพทางกาย รวมทั้งการนำสุขบัญญัติ 10 ประการ [5] มาปรับปรุงเนื้อหาและภาพวาดให้มีความเกี่ยวข้องกับคลองแสนแสบ โดยใช้ชื่อว่าเป็นสุขบัญญัติ 10 ประการ ของประชาชนริมคลองแสนแสบ เป็นต้น

กระบวนการสร้างหนังสือสิ่งพิมพ์ การวางโครงเรื่องต้องเอาเนื้อเรื่องที่ได้เลือกมาวิเคราะห์ แล้วนำโครงเรื่องที่ได้มาดำเนินการค้นหาข้อมูลเบื้องต้น ทั้งจากการอ่าน และการฟัง และจากประสบการณ์ส่วนหนึ่งมาจัดระเบียบความรู้ ความคิด โดยกำหนดประเด็นหลักมาก่อนแล้วจึงกำหนดหัวข้อย่อย จากนั้นค่อยลำดับเรื่องราว ในการออกแบบหนังสือจึงต้องมีสีสันสดใส และดึงดูดให้เด็กสนใจ [6] ขนาดของหนังสือ คือ ขนาดที่กะทัดรัด สามารถพกพาสะดวก ขนาดที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ขนาด 6 x 6 นิ้ว จำนวน 70 หน้า รวมปก พิมพ์สี่สี [7] รูปแบบการพิมพ์สองสีหรือสี่สีจะส่งผลกับสีสันของภาพถ่าย รูปภาพ ดังนั้นผู้ผลิตจึงต้องคำนึงถึงสีสันที่จะใช้ในการพิมพ์ด้วยว่าควรเป็นแบบใด เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกสบายตาและพึงพอใจมากที่สุด [8] ดังจะพบได้ว่าการจัดทำคู่มือในลักษณะของหนังสือในแนวการวิจัย เพื่อเป็นแนวการสอนในวิชาสังคมศึกษา [9] คณิตศาสตร์ [10] ตลอดจนวิชาชีพการพยาบาล [11] โดยคู่มืองานสุขอนามัยเพื่อประชาชนริมคลองแสนแสบ ได้ดำเนินการตามกระบวนการสร้างที่สอดคล้องกับแนวคิดข้างต้น

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลการสำรวจความพึงพอใจ พบว่า รูปแบบการนำเสนอ และการนำไปใช้ประโยชน์ จากการใช้หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ และ/หรือ หนังสือสิ่งพิมพ์ มีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด โดยประเด็นของร้อยละของระดับความพึงพอใจนั้น ไม่ได้อยู่เพียงแค่ค่าตัวเลขน้อยหรือเพียงเรื่องที่ผ่านเกณฑ์เท่านั้น แต่จุดสำคัญน่าจะอยู่ที่เรื่องไม่ผ่านเกณฑ์หรือเกือบตกเกณฑ์ต่างหาก สิ่งที่สำคัญก็คือ ต้องมีการนำสิ่งที่ผู้ใช้บริการได้เสนอแนะมาพิจารณาร่วมกัน เพราะเรื่องคุณภาพไม่ใช่เรื่องคนๆเดียว แต่เป็นเรื่องของทั้งองค์กรที่ต้องร่วมรับผิดชอบ [12] โดยงานวิจัยฉบับนี้ได้จัดเกณฑ์ของระดับความพึงพอใจไว้ 5 ระดับ จากพึงพอใจน้อยที่สุดถึงพึงพอใจมากที่สุด ซึ่งมีระดับช่วงค่าเฉลี่ยเท่าๆกัน ซึ่งงานวิจัยฉบับนี้ ไม่ได้กำหนดเกณฑ์ที่ผ่าน หรือไม่ผ่าน แต่เห็นได้ว่าในค่าเฉลี่ยของแต่ละหัวข้อย่อย ที่สอดคล้องกับการวิจัยที่ได้ประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อสื่อ 5 ด้าน ได้แก่ ความสวยงามของสื่อ แสดงความชัดเจนรายละเอียด ภาพสื่อความหมายชัดเจน ได้ความรู้ตามที่ต้องการ [13] ความพึงพอใจต่อสื่อโดยรวมเมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า การประเมินหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ในด้านรูปแบบการนำเสนอ เรื่องเนื้อหาการนำเสนอเป็นลำดับ มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดในขณะที่ด้านการนำไปใช้ประโยชน์ เรื่องเนื้อหาสอดคล้องกับความต้องการรู้ มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดในกลุ่ม แต่ยังอยู่ในความพึงพอใจระดับมาก ส่วนการประเมินหนังสือสิ่งพิมพ์ ด้านรูปแบบการนำเสนอ เรื่องภาพวาดสอดคล้องกับเนื้อเรื่อง และเนื้อหาการนำเสนอเป็นลำดับ มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดในกลุ่มเป็นลำดับ ดังนั้นผู้วิจัยควรตระหนักถึงคะแนนเฉลี่ยที่ได้จากการประเมินที่มีความแตกต่างจากกลุ่ม ถึงแม้เมื่อเทียบกับเกณฑ์ความพึงพอใจที่กำหนดขึ้นอยู่ในระดับมากที่สุดก็ตาม แต่เนื่องจากค่าเฉลี่ยที่มีความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัด ผู้วิจัยจึงควรพิจารณาปรับปรุงแก้ไข ในการวิจัยครั้งต่อไป

☑ ข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์

พัฒนาการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา โดยประยุกต์การทำหนังสือคู่มือสุขอนามัยเพื่อเผยแพร่ความรู้สู่ประชาชน โดยสร้างแบบสิ่งพิมพ์และอิเล็กทรอนิกส์ควบคู่กัน เพื่อสอดคล้องกับความสามารถของผู้รับสาร ซึ่งสามารถนำไปเป็นสื่อการสอนได้ทั้งในโรงเรียนและองค์กรต่างๆ เป็นแนวทางสร้างสรรค์เพื่อความรู้ในวงกว้าง

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนาสื่อความรู้ที่ควรพิจารณาถึงประสิทธิภาพของผู้รับสาร พร้อมทั้งนำไปใช้เป็นส่วนในการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดความรู้ในบริบทคลองแสนแสบ พร้อมทั้งความรู้ทางสุขอนามัยควบคู่กัน

www.thaiedresearch.org